

Інноваційна модель континуально-ієрархічної структури професійної Я-концепції дитячого практичного психолога

Г. В. Католик

Кафедри психології, Український католицький університет Львів, Україна

Paper received 08.04.16; Accepted for publication 20.04.16.

Анотація: Пропонується аналіз різноманітних підходів до формування Я-концепції, запропоновано авторську модель формування Я-концепції дитячого психотерапевта в контексті онтогенетичного підходу та післядипломного освітнього професійного простору.

Ключові слова: Я-концепція, професійна Я-концепція, пренатальна самість, постнатальна самість, ідентичність, онтогенез.

Постановка проблеми Фундаментальні та радикальні зміни, що відбуваються в сучасному соціокультурному середовищі, зумовлюють зростання інтересу вчених та практиків до проблеми успішної, конструктивної і ефективної самореалізації психологів, яка не можлива без процесі становлення професійної Я-концепції.

Починаючи з дев'яностих років минулого століття формувались соціально-історичні процеси, що мають певний вплив на розвиток особистості психолога та становлення його професійних структур. Центром уваги дослідників цієї проблеми стали професійно важливі якості психолога (О.Ф. Бондаренко, М.В. Молоканов, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, О.С. Романова, Н.В. Пророк, Н.В. Чепелева, О.В. Швачко та ін.). Прийнято вказувати на взаємозв'язок психографічних та професіографічних структур у контексті становлення професійної Я-концепції практичного психолога, однак зміст цього зв'язку розкривається на рівні пошуку особистісних рис і якостей психолога, які сприяють ефективності психокорекції (емпатійність, толерантність, автентичність, рефлексивність тощо). Проблема полягає в тому, що наявні освітні моделі не враховують інтрапсихічних механізмів, які лише частково продукують дані якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Останніми роками простежують зміщення дослідницького інтересу від розробки та опису нормативних моделей особистості та діяльності фахівця до вивчення професійної свідомості та самосвідомості даного суб'єкта діяльності (О.Ю. Артем'єва, М.Й. Боришевський, Т.М. Буякус, М.Ю. Варбан, Н.О. Кучеровська, Д.О. Леонтьєв, Л.М. Мітіна, Н.І. Пов'якель, Д.В. Ронзін, О.Є. Сапогова, Ю.М. Швалб, Н.Ф. Шевченко). В багатьох дослідженнях виказується думка про те, що основним компонентом формування Я-концепції фахівців є створення умов для розвитку та гармонізації особистості спеціаліста (І.В. Вачков, І.В. Дубровіна, М.А. Єгорова, Ф.З. Кабіров, О.А. Мальцева, Є.І. Рогов, С.Я. Ромашина, Є.Є. Сапігова, Є.А. Спиркін, Є.Д. Соколова, Є.В. Шарапановская та ін.).

Отже, актуальність проблеми, що досліджується, визначається наступною низкою причин.

1. Трансформаційними соціокультурними змінами: пережитими воєнними подіями, економічним станом, збіднінням населення, міграційними процесами. Ці трансформації висувають особливі вимоги до особистості психолога, яка пов'язана з активним

динамічним формуванням професійної Я-концепції, а саме:

- з безперервним особистісним і соціальним самовизначенням, що є адекватним існуючій реальності;

- з трансформацією соціальної та особистісної ідентичності практичного психолога;

- з утвердженням таких характеристик, як самоцінність, самовизначення, самоставлення, самореалізація.

2. Потребою у систематизації та узагальненні існуючих в психології підходів і концепцій розвитку професійної Я-концепції практичного психолога; чинників, детермінант її становлення.

Вимогами практики, що виявляється у необхідності постійної професіоналізації Я-концепції практичного психолога в умовах плінних соціокультурних змін.

Таким чином, важливість та актуальність порушеної проблеми, недостатня її наукова розробка, відсутність відповідного концептуального підходу свідчать не лише про важливість та необхідність подальших досліджень формування професійної Я-концепції практичного психолога, але й своєрідність та специфіку площини формування цього феномену, який визначається типом особистісного розвитку психологічного знання, що зумовлює систему освітнього простору та формування професійної Я-концепції практикуючого психолога. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури засвідчує, що в прямій постановці проблема формування професійної Я-концепції практичних психологів у системі післядипломної спеціальної освіти не була розроблена, хоча саме вона є головним вузлом, де зосереджено розбіжності між практикою підготовки фахівця та його конкретною професійною діяльністю [11].

Узагальнення теоретичних підходів в історичному та сучасному контекстах до визначення Я-концепції дає підстави стверджувати про багатоаспектність та мультидисциплінарність вивчення самого поняття. Такими підходами у сучасній психології виступають:

- Генетико-моделюючий (С.Д. Максименко, В.В. Клименко, А.В. Толстоухов та ін.), де виток особистості в цілому, в тому числі її Я-концепції, є нужа, як енергетично-інформаційна сутнісна якість, що забезпечує експансію життя в онто- і філогенезі. Ознаками Я-концепції слід вважати, по-перше віднесеність до якогось задалегідь визначеного масштабу, критерію, зразка, еталону; по-друге –

наступність, тобто обумовленість розвитку Я-концепції попередніми стадіями розвитку; по-третє, цілісність, коли система розвивається в цілому, по-четверте, універсальність розвитку потенцій Я-концепції, які є самоціллю.

- Психоаналітичний (А.Вергман, Е.Еріксон, Н.Ф.Каліна, О.О.Крутікова, А.В.Маричева, Дж.Марсія, З.Фройд та ін.), де увага фокусується на процесі організації життєвого досвіду індивідуального Я протягом онтогенезу, як внутрішня, самостворююча і динамічна структура, що забезпечує відчуття цілісності, безперервності й тотожності особистості і пов'язується з наявністю у людини чіткого самовизначення, що включає вибір цілей, цінностей і переконань;

- Інтеракційний (Е.Гоффман, Р.Дженкінс, Дж.Мід, Р.Фогельсон, Ю.Хабермас, Б.Шефер, Б.Шлейдер та ін.), де досліджуваний феномен постає в якості результату соціальної інтеракції та як здатність людини сприймати свою поведінку і життя як пов'язане єдине ціле;

- Когнітивний (Г.Брейкуелл, Г.Теджфел, Дж.Тернер, М.Яромовіч та ін.), що передбачає аналіз динаміки особистісного і соціального аспектів в контексті їх актуалізації, та трактує Я-концепцію як когнітивну систему, що виконує роль регулятора поведінки у відповідних умовах;

- Наративний (К. Джерджен, А.Гідденс, Л.Хагендорн, Л.Хадди, Н.В.Чепелева та ін.), де Я-концепція розглядається як свого роду історія, обумовлена контекстом взаємодії, що характеризується певним сюжетом, персонажами, головною метою;

- Трансперсональний (С.Гроф, К.Гроф, А.Минделл, Н.Сабрин, Б.Якель та ін.), у якому увага фокусована на глибинних аспектах психіки, проникнення в ці аспекти пов'язане з розширенням самототожності та ідентичності. При цьому переживання безпосереднього Я можуть стосуватися архетипічних образів, перинатального і трансперсонального рівнів психіки, що перебувають за межами звичної Я-концепції;

- Структурно-динамічний (Е.П.Белинська, М.Й.Боришевський, Ж.П.Вірна, Т.В.Говорун, О.Є.Гуменюк, В.Л.Злишков, О.М.Кікінеджи, Н.Л.Іванова, К.В.Коростеліна, Т.М.Румянцева, В.М.Павленко, В.В.Столін, А.В.Фурман, Л.Б.Шнейдер та ін.) де Я-концепція трактується як відповідність образу Я, його життєвому втіленню, як динамічна система, що розвивається нелінійно протягом життя людини, має складну структуру та передбачає усвідомлення і оцінювання особистістю своєї приналежності до соціальної групи;

- Інтегративний (В.В.Козлов, У.Уілберг). Цей напрям передбачає інтеграцію різноманітних позицій, пов'язаних з усіма перерахованими методами й виходить із постулату інтегративної методології – "принципу багатомірності істини". Дана позиція найкраще підходить для вивчення проблеми Я-концепції – в якій присутні як особистісні так і соціальні та глибинні аспекти, при цьому жоден з них не може розглядатися як домінуючий або переважаючий, а всі однаково мають право на існування.

Отже, неоднозначність у підходах щодо визначення феномена Я-концепції зумовлена не тільки методологічною позицією авторів, а й розбіжностями в розумінні дефініцій "Я-концепція". Однозначного тлумачення даного феномена в сучасній психології нема, що цілком природно на тлі розмаїття теорій і підходів, характерних для сучасного стану розвитку науки, з одного боку, і наявності складної інтегральної природи досліджуваного явища – з іншого.

Тому, на основі систематизації даних теоретичного аналізу досліджуваної проблеми зазначимо, що під Я-концепцією більшість дослідників розуміють складний феномен: багатшарову психічну реальність, що включає різні рівні свідомості, індивідуальні основи, колективні основи, онтогенетичні основи, соціальні основи, самореферентність (Е.Еріксон, О.Є.Гуменюк, С.Д.Максименко, У.Уілберг та ін.).

Багатогранністю та неоднозначністю відрізняються також теоретико-емпіричні дослідження Я-концепції. Таким чином, можна зробити висновок, що на даний час не існує єдиного розуміння самого терміну "Я-концепція". Можна виділити принаймні п'ять тенденцій:

- ототожнення понять "Самість" ("Я", "Селф") та "Я-концепція". В цьому випадку Я-концепція розглядається як інтрапсихічна структура, що формується в процесі інтерналізації, при якій усі Я-репрезентації (і "хороші", і "погані") інтегровані в цільне Я. Дана тенденція властива у першу чергу психоаналітичному напрямку, в якому підкреслюється несвідомий характер даної структури (Дж.Мід, О.Кернберг, К.Г.Юнг та ін.).

- ототожнення понять "Я-концепція" та "ідентичність". Тут ідентичність розглядається як певна когнітивна система, що виконує роль регуляції поведінки в певних умовах. Підхід характерний для когнітивного напрямку (Дж.Тернер, Г.Тайфель та ін.).

- ототожнення понять "Я-концепція" та "Я-образ". Продуктом діяльності самосвідомості є "Я-концепція" чи "Я-образ". Тлумачення понять "Я-образ" та "Я-концепція" носять синонімічний характер і вважається змістовно неможливим їх відокремлення (Х.Ремшмідт, І.С.Кон, Ф.Райс та ін.).

- "Я-концепція" як почуття, переживання, безперервності й цілісності свого існування в часі й просторі й визнання цієї тотожності навколишніми "значимими іншими". Таке розуміння властиве як для психоаналітичного (Е.Еріксон, Г.Когут, З.Фройд та ін.), так і для інтеракціоністського підходу (Е.Гоффман, Б.Шефер та ін.).

- "Я-концепція", визначається як асоціативна сітка певних оцінок власного образу, що містить усі асоціації між образом Я і набором атрибутів, за допомогою яких він може бути описаний (Айзендорф, Г.Банзе, Мюке, Р.МакКрає, П.Коста та ін.).

Аналізуючи основні підходи до вивчення структурних компонентів Я-концепції особистості, можна виявити дві суперечливі тенденції. Одна з них розглядає Я-концепцію як єдину структуру, що поєднує різні елементи: засвоєні ролі, зразки ідентифікацій, ментальні та поведінкові стратегії, норми, цінності. Ряд учених (Г.Брейкуелл,

Н.В.Дмитрієва, В.Л.Злишков, Н.Л.Іванова, К.В.Коростеліна А.В.Сергєєва та ін.) вважають, що існує нерівнозначність елементів Я-концепції й їхніх взаємозв'язків, причому дана структура змінюється у часі, тобто має певні ступені змінності, що забезпечує можливість її подальшого розвитку, переструктурування, необхідного для адаптації у нових умовах.

В межах іншого напрямку (Н.В.Антонова, Р.Бернс, К.Джерджен, М.Р.Гінзбург, М.В.Заковоротна, Т.В.Румянцева, Т.В.Трандіна, О.В.Ядов та ін.) структура Я-концепції розглядається як поєднання різних уявлень про себе, емоційних оцінок, поведінкових патернів, цінностей, що актуалізуються залежно від ситуації. Це поєднання носить характер сукупності елементів, часом протилежних один одному. Ця структура являє собою тимчасові поєднання, комбінації різних елементів, що дозволяють особистості відповідати ситуаціям, що змінюються, тобто адаптовуватись. Суть розходжень у цих структурах полягає тільки у способах їхнього зв'язку і взаємовідношень [1; 2; 10; 11; 12; 13]. У науковій літературі також є безліч авторських трактувань структури Я-концепції, а саме за змістовою ознакою: переконання про себе, емоційне ставлення до цих переконань, відповідна реакція, яка виражається в поведінці (Р. Бернс); за формою уявлень про себе, диференційованій за сферою проявів: соціальне Я, духовне Я, фізичне Я, особисте Я, моральне Я, сімейне Я; за часовою ознакою: Я в минулому, Я в теперішньому, Я в майбутньому (У. Джемс, К. Роджерс, М. Різенберг) [1; 2; 4; 5; 11].

Оскільки ми розуміємо, що головним професійним інструментом психолога-практика є зміст його Я-концепції, то формування його професійної Я-концепції має полягати в психотерапевтичному та психокорекційному опрацюванні образів його інтрапсихічного простору і наступній професійній рефлексії. Таким чином, ми виходимо з того, що професійна Я-концепція бачиться нами як опрацьована і професійно відрефлексована особистісна Я-концепція. Остання, в свою чергу являє собою інтерналізовані частки різних інтерперсональних взаємодій, що екстеріоризуються у вигляді сукупності уявлень людини про себе і становлять зміст її самопрезентації.

Метою нашого дослідження є теоретично дослідити динамічні аспекти розвитку Я-концепції практичного психолога в онтогенетичному контексті, представити комплексний підхід до розуміння Я-концепції та її функцій у життєдіяльності особистості, та запропонувати (модель) трактування динаміки формування Я-концепції в онтогенетичному ракурсі. На основі цієї моделі збудований освітній простір, що дає можливість оволодіння практичними психологами певною системою регресивних та рефлексивних психотехнік та набором теоретичних знань і практичних навиків, що в свою чергу формують їх професійну Я-концепцію.

Виклад основного матеріалу дослідження На основі синтезу різних підходів до розуміння Я-концепції та її структурних компонентів нами було побудовано інтегративну модель Я-концепції у

статичному аспекті, сконструйовано авторську психодіагностичну батарею її дослідження (СЕДНОР+). Також виокремлено чотири основні складові структури Я-концепції: когнітивну, що відображає уявлення людини про себе та основні характеристики її самосприйняття, емоційну як сукупність оцінкових характеристик своєї особистості та пов'язаних із ними переживань, ціннісно-орієнтовану, чи спонтанно-духовну, і вчинково-креативну, тобто поведінкову. Їх покладено в основу розуміння формувального впливу на професійну Я-концепцію практичного психолога.

Основним підґрунтям нашої моделі стала концепція генетико-моделюючого розвитку особистості С.Д. Максименка, висвітлена зокрема у праці "Гене́за існування особистості", в якій позиціонуються наступні принципи: принцип аналізу та синтезу, принцип єдності біологічного та соціального, принцип креативності, принцип рефлексивного релятивізму, принцип єдності експериментальної та генетичної ліній розвитку [1; 2; 6; 7; 10; 13].

Таким чином, запропонована нами модель динаміки формування Я-концепції в онтогенезі є результатом комплексного аналізу та узагальнення різних наукових підходів до розуміння передумов цього формування. Серед таких підходів також – концепція самості як архетип цілісної особистості (К. Юнг) чи як уявлення людини про себе, яке виникає на основі минулого і теперішнього досвіду та очікувань майбутнього (К. Роджерс). Передумовою формування Я-концепції виділено також пошук суспільних зв'язків, наявність іншого та взаємодії з ним як фактора виникнення власного "Я" (Ж. Лакан, Р. Мей) тощо.

Важливим також є питання і про встановлення функціональних систем групового спілкування, які становлять нейрофізіологічну основу етапного переходу до соціальної поведінки, починаючи з пренатальних чинників людської інтерсуб'єктивності як первинного підґрунтя Я-концепції. Аналізуючи динаміку передумов формування Я-концепції на ранньому постнатальному етапі, ми передбачаємо, що у векторі стосунків утворюється інтерперсональний зв'язок на основі інтраутерної присутності матері, який переходить на наступний етап постнатальних стосунків, де формування прив'язаності спричиняє інтеріоризацію стосункових диспозицій та інтроєктивний простір індивіда, які своєю чергою формують його комунікативний прижиттєвий вектор. На наступних етапах розвитку есенційний симбіоз, а також вдала сепарація надають новий поштовх у розвитку більш зрілих структур, що ставитимуть передумови формування Я-концепції. Наступна фаза розвитку полягає в постнатальному контексті стосунків та формуванні постнатальної самості.

Виходячи з цієї парадигми ми спробували змодельовати динаміку формування Я-концепції в онтогенетичному ключі, де всі процеси запускаються із зачаттям, пренатальним перебігом, народженням дитини і розвиваються постадієво квантовими скачками (де кожна попередня стадія є підґрунтям для формування подальшої), включаючи формування пренатальної та постнатальної самостей, далі Я-ідентичності і на завершення Я-концепції як найбільш зрілої багатосферної структури, яка включає

інтерналізовану соціальну сферу, інформаційно-процесійну сферу, мотиваційну сферу, та сфери самосвідомості й установок, які формуються на перетині інтрапсихічного та інтерперсонального просторів.

Обґрунтовано те, що якість ранньої прив'язаності між мамою та немовлям, задоволення базових дитячих его-потреб у дзеркалізації, ідеалізації (впевненості у всемогутності матері) та альтер-его (відчуття схожості з матір'ю) творить основу для формування первинного Я-образу та ядрової ідентичності та в подальшому Я-концепції (а їх порушення спричиняє порушення психічної інтеграції [9; 14; 15; 17]).

У подальшому нами було проаналізовано співвідношення соціальної та особистісної ідентичності в контексті формування Я-концепції, її розвиток у часопросторовому вимірі, а відтак

підсумовано, що ідентичність можна охарактеризувати як психічне осердя Я-концепції, яке забезпечує інтеграцію особистості. Феноменологічно вона виявляється найрізноманітнішими способами: через базове самовідчуття і світовідчуття людини, її свідомі самоозначення, манеру самопрезентації, вибір соціальних ролей і особливості їх програвання, накреслення життєвих перспектив, цінності та світогляд, типові патерни вирішення проблем. Динаміка ідентифікаційних та Я-концептуальних структур полягає в постійних ідентифікаціях людини з об'єктами зовнішнього світу, які відповідають її глибинному психічному життю. Вона у своєму генезі еволюціонує від ранніх неусвідомлених довербальних відчуттєвих до вищих раціональних диференційованих соціокультурних форм.

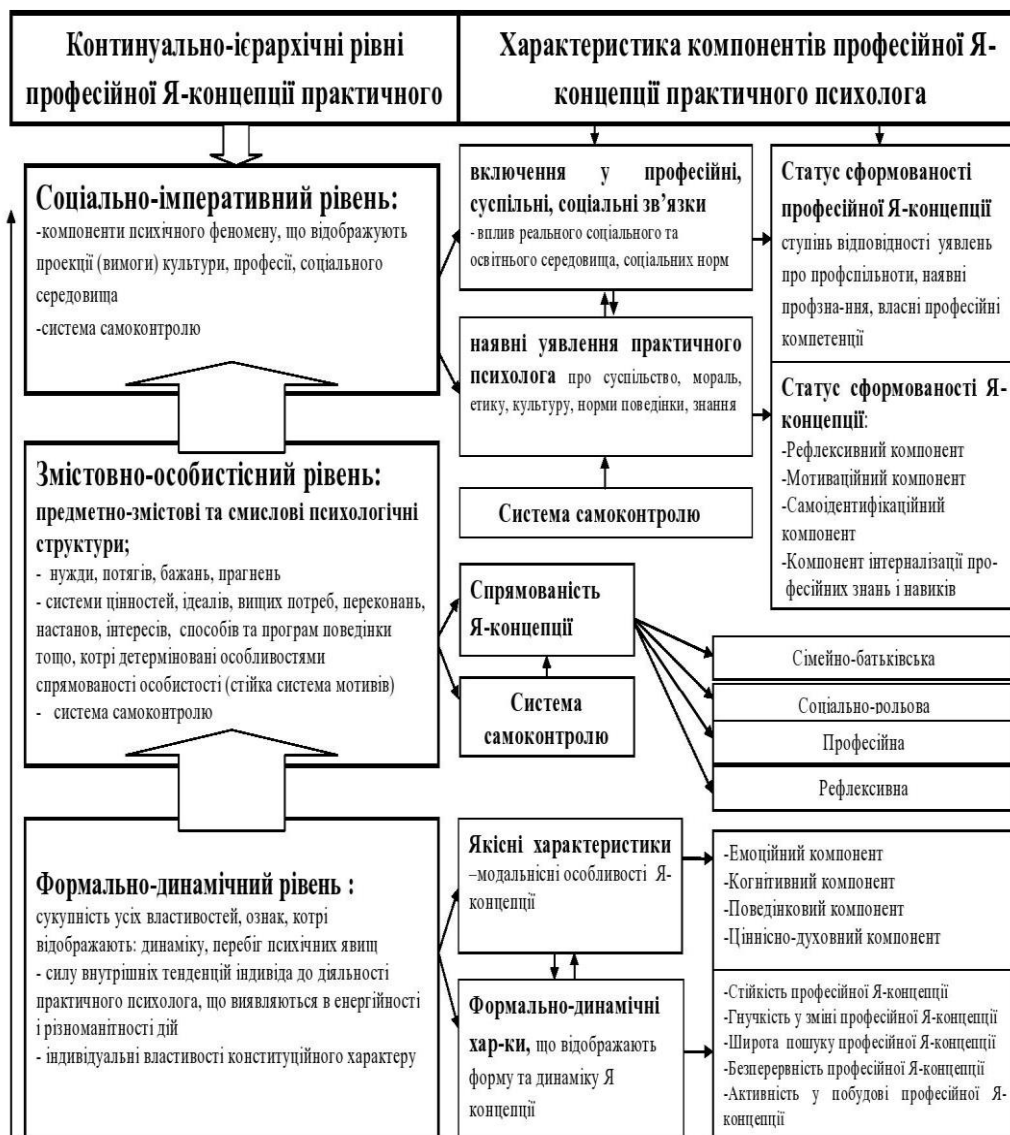

Рис.1 Модель континуально-ієрархічної структури професійної Я-концепції практичного психолога

Професійну ж Я-концепцію психолога-практика, визначено як рефлексивну експлуатацію змістів та мотивностей особистісної Я-концепції в терапевтичному стосунку з клієнтом. Йде мова про здатність забезпечити диференційований емоційно-

поведінковий відгук на різних онтогенетичних рівнях зв'язку в залежності від регресії та точки фіксації клієнта, починаючи з пренатального зв'язку, включаючи бондінг та ранній інтерактивний досвід діади, закарбований в репрезентаціях Селф та об'єкта,

тощо. На основі цього запропоновано континуально-ієрархічну модель структури професійної Я-концепції практичного психолога, котра розглядається як макросистема, що складається з різнорівневих підсистем, які мають специфічні характеристики. Виділено формально-динамічний, змістовно-особистісний, соціально-імперативний рівні.

Спостерігається принципова двовимірність професійного становлення психолога-практика через нерозривне складне поєднання особистісного та професійного розвитку та самоідентифікації. Провідним психолого-педагогічним інструментом для формування професійної Я-концепції психолога є реалізація діалогічного підходу в рамках самопізнання з наступною і поступовою професійною рефлексією. Це виходить з того, що передумовою (пере)формування Я-концепції є пошук зв'язків, наявність іншого та взаємодії з ним як фактору виникнення власного Я. Звідси необхідність власного клієнтського досвіду майбутнього психолога-

терапевта (рис.1). В подальшому запропонована нами освітня модель ґрунтується на поділі практичної психологічної освіти на первинно практичну, яка включає психотерапевтичне опрацювання власного життєвого досвіду, та вторинну теоретичну, що містить засвоєння спеціально-психологічної теорії з опорою на здобуту рефлексій особистих переживань. Опрацювання та теоретична рефлексія повинна стосуватися змістів Я-концепції на всій онтогенетичній осі та в 4-х модальностях: когнітивній, емоційно-оцінковій, ціннісно-духовній та поведінковій (вчинкові-креативній). Насамперед, мова йде про психокорекційно-психотерапевтичне опрацювання психологом власних особистісних дефіцитів (дефіцитарні прояви Я-концепції, зумовлені інтерналізацією негативного досвіду стосунків і суб'єктивним конструюванням їх травматичного значення, які свого часу деформували особистісний розвиток шляхом патопсихологічних гіперкомпенсацій) [3; 8; 16; 18].

Рис. 2 Теоретична модель формування професійної Я-концепції практичного психолога

Висновки Виходячи з вказаної моделі нами було запропоновано освітній навчальний проект з психодинамічної інтегративної дитячо-юнацької психотерапії, у якому за допомогою регресивних психотехнік отримується можливість майбутнім фахівцям із дитячо-юнацької психокорекції та психотерапії опрацювати власні дефіцити (патогенні утворення) будь-якої стадії формування Я-концепції на рівні онтогенезу та отримати наявні кожній фазі приховані ресурси, що дає можливість гармонізації Я-концепції на особистісному рівні, напрацювання

професійного досвіду та його інтеріоризації, що відображається на формуванні професійної Я-концепції. Цей освітній проект запроваджений у вітчизняний науково-практичний навчальний простір підякпілломної безперервної професійної освіти вже понад 15 років. Освіту здобуло вже чимало професійних дитячих психотерапевтів в Україні та за кордоном. Програма постійно вдосконалюється та набуває нових барв у контексті суспільних та особистісних запотребувань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс ; [пер. с англ.] – М. : Прогресс, 1986. – 421 с.
2. Бернс Р. Я-концепция и Я-образы / Р. Бернс // Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. – Самара : Издательский Дом "БАХРАХ-М", 2006. – С. 133-211.
3. Гуменюк О. Є. Я-концепція у пліні соціального довілля / О. Є. Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2004. – № 2. – С. 125-143.
4. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : Навчальний посібник. / О. Є. Гуменюк – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 310 с.
5. Джемс У. Личность / У. Джемс // Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара : Издательский дом "БАХРАХ-М", 2003. – 672 с.
6. Католик Г. В. Пренатально-орієнтована психотерапія : перспективи розвитку / Г. В. Католик // Тези звітної наукової конференції філософського факультету. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – С. 145-150.
7. Католик Г. В. Ідентичність у контексті пре-постнатальних стосунків / Католик Г. В. // Матеріали науково-практичної конференції "Глобалізація та ідентичність", К., 2010. – С. 11-16.
8. Католик Г. В. Структурна інтегративні трьохвимірна модель післядипломної підготовки / Г. В. Католик // Тези звітної наукової конференції філософського факультету ; відп. за вип. проф. В. Мельник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 8. – С. 208-211.
9. Католик Г. В. Ідентичність в контексті ранніх стосунків / Львів : Тези звітної наукової конференції філософського факультету, 2011 – С. 170-174.
10. Католик Г. В. Дитяча та юнацька психотерапія: теорія та практика в сучасних наукових дослідження / Г. В. Католик. – Львів : Видавництво "Астролябія", 2012. – 311 с.
11. Католик Г. В. Психологія формування професійної Я-концепції практичного психолога / Монографія докт. дисертації / Г.В. Католик Г. – Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2013 – 405 с.
12. Кон И. С. Открытие "Я" / И. С. Кон – М., 1978. – 367 с.
13. Максименко С. Д. Генезис существования личности / С. Д. Максименко – К. : Издательство ООО "КММ", 2006. – 240 с.
14. Halyna Katolyk, Olga Shyshak. Early pregnancy loss due to maternal identification process // Binnebesel J., Formella Z. Experiencing a suffering vol.2. Roma-Lodz, 2012. – S. 75-98.
15. Halyna Katolyk. Globalizacja i naród: psychoterapeutyczny widok własnej koncepcji współczesnej. Europejszyk tworca cywilizacji rozwoju I postępu. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Uniwersalizmu, Warszawa, 2014 rok.

REFERENCES

1. Berns R. Razvytye Ya-kontseptsyy u vospytanye [The development of self-concept and education] / R. Berns; [per. s anhl.] – M.: Prohress., 1986. – 421 s.
2. Berns R. Ya-kontseptsyia u Ya-obrazy [Self-concept and self-image] / R. Berns // Samosoznanye u zashchytne mekhanyzmy lychnosty. Khrestomatyia. – Samara : Yzdatelskyi Dom "BAKhRAKh-M", 2006. – S. 133-211.
3. Humeniuk O. Ie. Ya-kontseptsii u plyni sotsialnoho dovkillia [Self-concept in the current social environment]/ O. Ie. Humeniuk // Psykholohiia i suspilstvo. – 2004. – № 2. – S. 125-143.
4. Humeniuk O. Ie. Psykholohiia Ya-kontseptsii [Psychology self-concept]; Navchalnyi posibnyk. / O. Ie. Humeniuk – Ternopil : Ekonomichna dumka, 2004. – 310 s.
5. Dzhems U. Lychnost [Personality] / U. Dzhems // Psykholohiia samosoznanyia. Khrestomatyia. – Samara : Yzdatelskyi dom "BAKhRAKh-M", 2003. – 672 s.
6. Katolyk H. V. Prenatalno-oriientovana psykhoterapiia : perspektvy rozvytku [Prenatal-oriented psychotherapy: perspective of development]/ H. V. Katolyk // Tezy zvitnoi naukovo konferentsii filosofskoho fakultetu. – Lviv : Vydavnychi tsestr LNU imeni Ivana Franka, 2009. – S. 145-150.
7. Katolyk H. V. Identychnist u konteksti pre-postnatalnykh stosunkiv [Identity in the context of pre-postnatal relations]/ Katolyk H. V. // Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Hlobalizatsiia ta identychnist", K., 2010. – S. 11-16.
8. Katolyk H. V. Strukturna intehratyvni trokhvymirna model pislidiplomnoi pidhotovky [Structural integrative three-dimensional model of postgraduate training] / H. V. Katolyk // Tezy zvitnoi naukovo konferentsii filosofskoho fakultetu ; vidp. za vyp. prof. V. Melnyk. – Lviv : Vydavnychi tsestr LNU imeni Ivana Franka, 2011. – Vyp. 8. – S. 208-211.
9. Katolyk H. V. Identychnist v konteksti rannikh stosunkiv [Identity in the context of early relationships]/ Lviv : Tezy zvitnoi naukovo konferentsii filosofskoho fakultetu, 2011 – С. 170-174
10. Katolyk H. V. Dytiacha ta yunatska psykhoterapiia : teoriia ta praktyka v suchasnykh naukovykh doslidzhennia [Child and adolescent psychotherapy: theory and practice of modern scientific research]/ H. V. Katolyk. – Lviv : Vydavnytstvo "Astroliabiia", 2012. – 311 s.
11. Katolyk H. V. Psykholohiia formuvannia profesiinoi Ya-kontseptsii praktychnoho psykholoha [Psychology of formation of professional self-concept Psychologist]/ Monohrafiia dokt. dysertatsii / H.V. Katolyk H. – Lviv : Vydavnytstvo LNU imeni Ivana Franka, 2013 – 405 s.
12. Kon Y. S. Otkrytie "Ia" [The discovery of the "I"] / Y. S. Kon – M., 1978. – 367 s.
13. Maksymenko S. D. Henezys sushchestvovanyia lychnosty [Genesis of personality]/ S. D. Maksymenko – K. : Yzdatelstvo ООО "KMM", 2006. – 240 s.

Model continual hierarchical structure of professional Self-concept practical psychologist

Katolyk G. V.

Abstract. This article discuss various approaches to the formation of self-concept and proposes the author's model of self-concept of children's therapist in the context of ontogenetic approach and professional educational space.

Keywords: self-concept, professional self-concept, prenatal self, postnatal self, identity, ontogenesis.

Модель континуально-иерархической структуры профессиональной Я-концепции практического психолога

Католик Г.В.

Аннотация. Рассмотрены различные подходы к формированию Я-концепции, предложена авторская модель формирования Я-концепции детского психотерапевта в контексте онтогенетического подхода и учебного профессионального пространства.

Ключевые слова: Я-концепция, профессиональная Я-концепция, пренатальная самость, постнатальная самость, идентичность, онтогенез.